

Vednost iz besa

OBJEKTIVNE, APOLITIČNE IN VREDNOTNO NEVTRALNE NEVEDNOSTI

V tem prispevku se bomo lotili dveh političnih subjektov vednosti, ki jih povezuje naivno vztrajanje pri apolitičnosti, objektivnosti in vrednotni nevtralnosti. Lotili se bomo znanosti in medijev, ki so po našem mnenju soodgovorni za morijo in okupacijo Iraka ter hkrati ključni akterji, ki bi lahko (morali!) sodelovati v protiokupacijskih bojih. Medtem ko je bil Imperij – globalna oblika suverenosti, z moralno in vojaško permanentno ‘intervencijo’¹ – v času zalivske vojne in balkanskih vojn še zamegljen, neprepoznaven, tega ne moremo z gotovostjo trditi za intervencijo v Afganistanu, še posebej pa ne za sedanjo okupacijo Iraka. Ker svetovne politike danes ne oblikujejo več nacionalne države in ker so tudi mednarodne integracije in institucije nemočne proti vzvodom moči, je odgovornost institucij vednosti, ki so nastale iz možnosti in potrebe/nujnosti kritike, refleksije in angažiranosti, toliko večja.

“Izhodišče teoretske refleksije je odpor, negativnost, boj. Misli se rodijo iz besa in ne iz drže razuma, ne iz razmišljajočega-sedenja-in-reflektiranja-skrivnosti-obstoja, to je konvencionalna podoba ‘mislecev’.” (Holloway, 2002: 1) Vendar si mediji in znanstveniki za izhodišče svojega delovanja vztrajno postavljajo prav tiste tri koncepte – objektivnost, apolitičnost in vrednotna nevtralnost –, ki jih zavarujejo pred konfrontacijo z realno družbenopolitično paradigmo, konfrontacijo z Imperijem. Te tri koncepte bomo ‘odčarali’ s Foucaultom, Guattarijem, Deleuzejem in Hollowayem že takoj na začetku, ter se nato spopadli z obema subjektoma, ki pa jima poleg omenjene odgovornosti nalagamo še eno: namesto da bi institucije vednosti podprle in se prežele z gibanjem gibanj,² ki

¹ Glej Hardt in Negri (2003, 40–43).

² Uporabljali bomo termin gibanje gibanj, za katerega bomo predpostavili, da vsebuje raznovrstne odpore – od zapatistov, gibanj za globalno pravičnost, globalna protivojna gibanja, gibanja proti neoliberalizmu, od današnjih odporov afriških staroselcev pa do Seattla, Prage, Genove, Soluna, Cancuna ...

nastopa kot edini kritičen, refleksiven in angažiran politični subjekt, so se zaprle v okostje Imperija in rahločutno opazovale civilne žrtve in linče globalistov miru. Politična spretnost akterjev je nujen pogoj za uspešno artikulacijo političnih zahtev in kar je še pomembnejše, za poskuse postavljanja platform prihodnosti.

Znanost je vedno politična, je družben odnos, je odnos moči in ima vedno politične učinke, pravi Foucault. Ljudje smo politična bitja (pa če se tega zavedamo, hočemo zavedati ali ne), ki imamo le dve možnosti; ali se prilagodimo obstoječi moči, destruktivnosti, dehumanizaciji ... sprejmemo etabliirano stanje za svoj namen in cilj, ali vztrajamo v svojih kreativnih, heretičnih željah, da se afirmirajo. Tako sta človeka kot želeče bitje zastavila Deleuze in Guattari (1987). Objektivnost in vrednotno nevtralnost slikovito zanika Holloway. Sta konstrukta znanosti, nastala zato, "da bi zaščitili svoje službe, svoje vizume, svoj dobiček, svoje možnosti za dobre ocene, svoje duševno zdravje, se pretvarjamo, da ne vidimo, izboljšujemo lastno zaznavo, filtriramo bolečino, se pretvarjamo, da je ni tu, pač pa tam zunaj, daleč stran, v Afriki, v Rusiji, sto let nazaj, v tej drugačnosti, s tem da smo tujci, čistimo svoje lastne izkušnje vseh negativnosti. Prav zaradi tako izboljšane zaznave je nastala ideja o objektivni, vrednotno nevtraln družbeni znanosti." (Holloway, 2002: 9) "Ko postanemo družboslovci, se naučimo, da je način razumevanja sledenje objektivnosti, da vsa svoja občutja postavimo na eno točko. Ne gre toliko za to, *kaj* se učimo, ampak, *kako* se učimo, zdi se, da to duši naš krik. Razorozuje nas celotna struktura mišljenja." (Holloway, 2002: 3)

KONCEPTI IN IZHODIŠČA ZA PREVERJANJE KONCEPTOV

"Družboslovec je imanentno politična žival in vsaka utvara o tem, da ni, je ideološka in služi strukturi oblasti. (Šumi, druga okrogla miza ČKZ, 2003). Zato se besedila lotevam kot politična žival, kot teoretičarka in/ali praktikantka štirih temeljnih sekvenc (znanosti, aktivizma, novinarstva, človečnosti/etike), ki so (vsaj po definiciji bi morale biti!) angažirana kritiki globalnega svetovnega (ne)reda – imperialne globalne mavrice:

- sociologinja, ki se ukvarja s političnim delovanjem zunaj formalnih političnih struktur, kar je že ob koncu *dolgega dvajsetega stoletja*³ prepovedano ter kljub osnovnim principom demokracije ocenjeno za nevarno, teroristično in v 'demokratičnih' državah, ki se razglašajo za temelje 'demokracije', sankcionirano po vojnem in policijskem pravu, v drugih državah Trdnjave⁴ pa vsaj s policijsko represijo in denarnimi odškodninami; mlada raziskovalka, ki z znanstvenimi

³ Glej Arrighi, G. (1994): *The long twentieth century: money, power, and the origins of our times*. London, New York: Verso.

⁴ Fortress Europe (Trdnjava Evropa), kot jo v filmu prikaže Želimir Žilnik.

- metodami raziskovanja krepi teorijo o koncu neoliberalne ideologije in razpravo o alternativah tudi s primerom globalne solidarnosti – Živi ščit;
- aktivistka Živega ščita, soorganizatorica tiskovnih konferenc, direktnih akcij, demonstracij in manifestacij, referentka na infrastrukturni točki naftna rafinerija Daura, ki je kot subjekt protivojne akcije in solidarnosti z Iračani postala medijski objekt proučevanja; v Sloveniji s posebno specifikom – njeno zasebno finančno življenje;
 - kot 'novinarica ad-hoc', ki je med svojim bivanjem v Bagdadu o delu Živega ščita obveščala slovensko javnost prek številnih medijev,⁵ tudi zato, ker sta v predvojnem času prevladovala pretežno nezanimanje in ignoranca realno sicer neizogibne vojne;
 - predvsem pa kot subjekt, ujet v prisilni jopič grotesknosti pričujočega zgodovinskega okvira in družbe--ne realnosti, ki ga ne more odvreči.

Članek nastaja z veliko željo spodbuditi vse delujoče institucije vednosti in medije,⁶ da svoje delovanje/poročanje reflektirajo, kritično in angažirano analizirajo/teoretizirajo še posebej v okupacijskih časih, v času intervencij 'izjeme', 'preventive', 'demokratskih interesov' ... V prispevku bomo skušali prezračiti medijska delo(vanja) v smeri dekomercializacije, profesionalizacije medijskih vsebin in oblik ter položaj medijev v odnosu do "kompleksnega aparata, ki izbira investicije ter usmerja finančne in monetarne manevre, določa novo geografijo svetovnega trga oziroma novo biopolitično strukturo sveta." (Hardt & Negri, 2003: 38) Prav v času, ko "gre za diktiranje znanstvenih agend prek ekonomskih, političnih, ne nazadnje tudi prek vojaških interesov, financiranje raziskovalnih projektov, tudi samega raziskovalnega gradiva" (Jeffs, druga okrogla miza ČKZ, 2003), je diktiranje, reflektiranje političnih zahtev najprej potreba in šele nato možnost oziroma izbira.

"Z nastankom Imperija nismo več soočeni z lokalnimi posredovanji univerzalnega, ampak s samim konkretnim univerzalnim ... Prisiljeni smo se soočiti z absolutnimi vprašanji in radikalnimi alternativami." (Hardt & Negri, 2003: 29) Pred vednostjo so novi izzivi, s katerimi se mora soočiti z novimi koncepti in premišljanji le-teh, nikakor pa ne z vztrajanjem na interesnih poljih, institucionalnih prostorih in znotraj logike Imperija.

Besedilo ignorira temeljno nelagodje, kateremu so danes izpostavljeni tako znanost kot mediji – finančno (ne)odvisnost. Ne nastaja kot marketinška sugestija, čeprav je moč tudi to brati med vrsticami. Tveganje znanstvenikov in novinarjev,

⁵ Delo, Mladina, Večer, Radio študent, Radio Marš, Val 202, www.acmolotov.org, www.kiberpipa.org

⁶ Pod 'delujoči v medijih' pojmuje tiste (so)delavce, ki (ne)posredno določajo in posredujejo vsebino (novinarji, uredniki, fotografi, snemalci, osvetljevalci, prevajalci, tonski tehniki, montažerji ...), ob upoštevanju, da posredno nanje in prek njih na bralca vpliva ne le uredniška, pač pa tudi lastniške ter druge politike.

ki ga morajo prevzeti pri svojem delovanju, jemlje kot samoumevno. Zastavljeno je z dvema temeljnima ambicijama:

- akterjem v kvazi avtonomnih prostorih institucij vednosti dokazati, da tisto, kar v družboslovju imenujejo vrednotna nevtralnost in objektivnost (mi pa to pojmujeemo kot naivnost in zaslepljenost), izhaja samo iz tistega svetovnega (ne)reda, na katerem se je družba konstituirala. In drugič,
- dokazati, zakaj je nujno ugotavljanje, preizpraševanje načinov in oblik, kako z raziskovalnimi metodami, koncepti ter kritičnim, angažiranim delovanjem pripomoči k odpravi družbe nelegalnih in nelegitimnih vojn, kršenju norm mednarodnega in virtualnega globalnega prava ter etike, ujete v paradigmo vojne, ki jo harmonizirajo in definirajo militarizacija in interesi ultra bogate manjšine.

ZADOVOLJITEV NEZNANIH VZROKOV IZKLJUČNO Z VOJNO

Treba je ponovno premisliti, od kod se poroča, s čimer ni mišljen Irak, pač pa pozicija moči – hegemon. Če novinar poroča z mesta moči, bo tisti, ki mu je sporočilo namenjeno, prepoznal zgolj tisto zgodbo, ki jo tudi sicer prezentira hegemon prek svojega diskurza. Novinar je tako le v službi hegemon, somorilec, sokreator morij. Ker pa je hegemon nelegitimno in nelegalno napadel Irak, je zgodba o napadu popačena, prirejena in nastavljena.

To je najpreprostejša razlaga grotesknega poročanja vojnih poročevalcev iz Iraka v korporacijskih in seveda tudi domačih medijih. Tudi predstavnike institucij vednosti, ki so agresijo na Irak opravičevali in utemeljevali z znanstvenimi koncepti (in ti so v večini), lahko povsem brez zadržkov pometemo pod preprogo negativitete, ki je realna, tukaj in zdaj (kot je to po nacistični Nemčiji doletelo Schopenhauerja, Heideggerja ... Kritike pa so deležni tudi vsi tisti kreatorji vednosti, ki so močali. Molk vsaj v tem primeru ni bila lepa čednost, pač pa je pripomogel ali vsaj dopustil nov množičen pobjo Iračanov.

Da ne bo analiza videti preveč preprosta in neutemeljena, gremo za korak naprej, preden se lotimo tistih dveh predpostavk, ki smo ju vzeli za temeljni ambiciji prispevka. Nujen je rebalans vzrokov in posledic določenih zgodovinskih momentov, kar v sodobnem novinarstvu nastopa kot ena temeljnih analitičnih nesposobnosti, znotraj znanstvenih konceptov pa izpostavljen determinirajoči statistični metodi.

“Vzrok in posledica nista togo nasprotna si tečaja. Določen zgodovinski moment, brž ko nastane skupaj z drugimi, se tudi sam odzove in lahko učinkuje na svojo okolico ali celo na lastne vzroke.”⁷ To tezo zelo lepo ponazori vojna admi-

⁷ Glej Engelsovo pismo Mehringu, v Marx-Engels, štiri pisma o historičnem materializmu, str. 309.

nistracija ZDA, ki je za ključne vzroke napadov vse do zadnjega tedna pred okupacijo razpolagala z 'možnostjo', da ima Husein orožje za množično uničevanje in ne smemo biti rahločutni do tega, da dokumentov ali dokazov za to 'možnost' ni imela niti do napada niti po napadih, prav tako je operirala zgolj s špekulacijami o možnosti povezave med Al-Kaido in Huseinom. To ni bila ne teoretična ne realna predpostavka niti za površnega analitika, saj je Husein trideset let napovedoval vojno islamskim fundamentalistom. Iraški zakoni zahtevajo takojšnjo smrtno obsodbo posebej za privrženca vahabizma (vera Osame bin Ladna). Vrsto let je bila iraška glavna tarča napadov islamska kurdska stranka Al Ansar.⁸

Če sta določen zgodovinski moment kreirala le ta dva neutemeljena vzroka, ki sta zahtevala agresijo na Irak, že samo dejstvo, da je Bush zadnji teden pred napadi spremenil omenjena vzroka in nakazal nov 'mesijanski vzrok', da je treba osvoboditi ljudstvo izpod iraškega režima,⁹ zbudi nekaj dvomov o 'interesu' za intervencijo. Tudi pri tem novem 'mesijanskem vzroku' je bila za zadovoljitev vzroka še vedno potrebna vojna. Posledica pa naj bi bila demokracija, ki jo še danes v Iraku daleč najbolj zatirajo prav ZDA. Tovrstna prežemajoča vzročno-posledična analiza jasno kaže: da je 'mesijanski vzrok' – osvoboditev, saj so bili Iračani znotraj iraškega režima bistveno bolj svobodni kot pa ob vstopu okupacijskih sil, da je bil relevanten zgolj en način za zadovoljitev vzroka – vojna ter da posledica napada na Irak – demokracija Iračanom – sploh ni bila relevantna, saj je še danes nimajo in tudi izjemno slabo kaže, da bi jim jo ZDA dovolile vzpostaviti. Če obstaja le en način zadovoljitve vzrokov in je posledica dokazano nerealna, je sklepanje zgolj eno: vzroki, s katerimi je imperialna politika ZDA manipulirala z javnosto, so bili vse prej kot realni. Edino teza, da vzroki niso bili v Iraku, da vzroki za napad razen (posredno so bili seveda vezani tudi na nafto!) niso imeli neposredne povezave, lahko pojasni, zakaj je bila samo vojna lahko zadovoljitev neutemeljenih in spreminjajočih se vzrokov, ne glede na posledice. Če je zadovoljitev vzroka najbolj nehumana od vseh mogočih – poboj civilistov v državi permanentne agresije ZDA in diktature Huseina – potem vzroku vsekakor pritičejo agresivnost, nasilje, destrukcija. Tak fundamentalni vzrok razkrije tudi najbolj nezainteresiran analitik: vzrok je daleč stran od Iraka in Huseina.

Vzrok, ki ga je mogoče zadovoljiti le na en način, je prevlada moči napadalca nad močjo napadenega, napadane regije ali celo širše. Ker vzrok ne izhaja iz Iraka, je tudi posledico – uničenje Iraka – mogoče utemeljiti le simbolno: uničenje/podjarmljenje celotnega arabskega sveta, 'malopridne države',¹⁰ muslimane, vse

⁸ Glej Rivers, W. P., Ritter, S. (2002): *V vojni z Irakom: kar vam je zamolčala Busheva administracija*. Ljubljana: Rokus.

⁹ Popolnoma na enak način se je začela tudi okupacija – pardon – 'osvoboditev' Afganistana.

¹⁰ Glej Chomsky (2000).

zatirane sveta, vse brez pravic in svoboščin, vse, katerih življenja morajo biti žrtvovana za ohranjanje imperija.

Vojna je bila zato nujna in neizogibna, posledica pa vsaj kratkoročna ohranitev hegemonije – predvsem politične in vojaške, poraba vojaške mašinerije in industrije. Ker ZDA niso več kapitalsko sposobne obdržati položaja hegemon, z uvajanjem predkapitalistične oblike vladavine – imperija – z velikanskimi sredstvi ponovno zaganjajo gospodarstvo tako, da investirajo v vojaško mašinerijo in industrijo, zaposlujejo v vojski ... ter s prakticiranjem ‘militarističnega keynesijazma’¹¹ svojo hegemonijo podaljšujejo s političnim imperializmom in militarizmom. In vzrok za okupacijo Iraka ter druge permanentne vojne v Afriki in na Bližnjem vzhodu je, da “niti ZDA niti katera druga nacionalna država danes ne more postati središče imperialnega projekta. Imperializma je konec.” (Hardt in Negri, 2003: 11), kar pa še ne pomeni, da tega – za vsako ceno – ne poskušajo doseči prav ZDA.

SVETOVNI (NE)RED

Prispevek smo zastavili emancipatorično. Prva emancipatorična sugestija je bila, da akterjem vednosti dokažemo, da lahko tisto, kar v družboslovju imenujejo vrednotna nevtralnost in objektivnost, izhaja iz tistega svetovnega (ne)reda, na katerem se je družba konstituirala, le da je bilo namerno zamolčano ključno vprašanje – na čem se je družba konstituirala. Teorije, ki ne prepoznavajo “pospešene ritma, nasilnosti in nujnosti, s katerimi deluje nova imperialna paradigma”, dejansko postanejo škodljive. (Hardt in Negri, 2003) Prav zato, ker družbo konstituira destrukcija, in dokler jo konstituira destrukcija – torej vseh tipov vojne:¹² preventivne, permanentne, imperialne, humanitarne, misijanske ... dokler je nasilje, ‘intervencija’ integralni faktor kohezije, je treba **od-pre-misliti**, kot pravi Wallerstein z neologizmom v naslovu *Unthinking Social Science: The Limits of Nineteenth Century Paradigms*, na novo premisliti oz. iz mišljenja pregnati podmene, ki so tako globoke, da se družboslovec komaj zaveda, da jih uporablja.¹³ Samo tovrstno novinarsko poročanje je lahko za bralca informativno in samo tovrstno znanstveno raziskovanje lahko prinese novo kakovost osvobojeno neoliberalnih konceptov, ki jo današnji svet tako zelo potrebuje. Šele z nenehnim pranjem ideoloških premis in primesi lahko bralec prek medija zazna družbenopolitično realnost in vsakdanje življenje, ne da bi za to potreboval določeno institucionalno vednost.

¹¹ Glej Arrighi (1994), Amid, Gunder Frank, Arrighi, Wallerstein (1985).

¹² Paradigmo vojne sem poskušala utemeljiti v prispevku “Paradigma Miru: v vsaki vojni je šibkost države njena moč”. V zborniku *NE NATO – mir nam dajte!* Mirovni inštitut, Ljubljana.

¹³ Glej slovenski prevod, Wallerstein (1999: 77).

“Da bi opazili, da je s svetom, ki obstaja, nekaj radikalno narobe, ne potrebujemo predstave o tem, kako bi bil videti resnični svet. Spoznanje krivičnosti sveta še ne pomeni nujno, da imamo utopično predstavo, s katero ga želimo nadomestiti. Prav tako ne pomeni nujno romantične ideje, nekega-dne-bo-prišel-moj-princ, čeprav so stvari sedaj napačne, bomo nekega dne prišli v resničen svet, obljubljeni deželo, srečen konec. Ne potrebujemo obljube o srečnem koncu, da bi upravičili naše zavračanje sveta, o katerem mislimo, da je napačen. To je naše izhodišče: zavračamo svet, o katerem menimo, da je krivičen, zanikamo svet, za katerega čutimo, da je negativen.” (Holloway, 2002: 2) To so izhodišča, ki se jih moramo držati. Ta vednost je bila Iračanom in Iračankam veliko bolj domača kot nam, ki si vednost utiramo skozi institucionalne okove.

Vse drugo – in predvsem to se reproducira v današnjih svetovnih medijih – je namerno ali nenamerno zavajanje javnosti, je ne le neinformativno, pač pa pripomore h utrjevanju in ohranjanju paradigme vojne, neoliberalizma, Imperija. Enako kot velja za velike industrijske in finančne moči – proizvajajo ne samo blago, ampak tudi subjektivitete, velja tudi za znanost – znotraj biopolitičnega konteksta proizvaja delujoče subjektivitete – *producira producente*.

Težko je zagovarjati tezo, da je ob vsej lastniški in upravljalški kaotiki medijskih družb danes raziskovalno, kritično, angažirano in reflektirano novinarstvo lahko, ali sploh mogoče!¹⁴ Veliko lažje je zagovarjati tezo, da je tovrstno novinarstvo nujno, pa ne le zaradi informiranja ljudi, pač pa tudi zato, ker imajo mediji znotraj paradigme vojne izjemno moč, to je *možnost reševanja človeških življenj*. Vendar takšno tezo današnji novinar in znanstvenik takoj označita za patetiko. Upravičeno? Vendar bolj radikalnega in revolucionarnega sistema, kot je kapitalizem (neoliberalizem), nikoli ni bilo in ga verjetno tudi nikoli ne bo, zato so patetične prav obsodbe akcij, manifestacij, demonstracij proti okupaciji Iraka – kamor sodi tudi akcija Živi ščit ali pa vsakodnevni gverilski odpori Iračanov. Kar je po svoje novo, izjemno, energično, neulovljivo, so emancipatorični potenciali gibanj, ki jih brez podpore institucij vednosti sami vsak dan znova kreirajo, sedaj v Iraku, Palestini, Chiapasu, nubskih gorah ...

Novinar je danes slabo plačan, maltretiran in manipuliran znotraj svojih medijskih hiš, hkrati pa dobiva privilegiran status – lahko vpliva na preživetje civilistov. V marčevski agresiji na Irak so mediji skoraj deklarativno podprli vojno (uporaba temina ‘zavezniki’ npr.) in s tem sokreirali morijo. In s podobnimi

¹⁴ Tovrstno kaotiko sta na okrogli mizi “Medijsko lastništvo v odnosu do uredniške politike” (22. 5. 2003, Mestna hiša Rotovž, Maribor) nazorno prikazala medijska analitičarka in predsednica Sveta za radiodifuzijo Sandra Bašič Hrvatini in novinar *Dela* ter predsednik Društva novinarjev Slovenije Gregor Repovž, nehote pa sta jo s svojimi ponesrečenimi izjavami na prav tej okrogli mizi potrdila še dva direktorja, direktor časopisne hiše *Večer* in direktor televizije RTS, Boris Cekov in Janez Ujčič.

težavami, kot so opisane za novinarsko delo, se srečuje celotno družboslovje. Te nelagodnosti še kako veljajo za uslužbence institucij vednosti.¹⁵ Namesto da bi bila znanost "miselna avantura", kot jo je definiral Riha, "tveganje tveganja",¹⁶ vse bolj postaja domena države, ki mora delovati za nacionalne interese, ali kot pravi Kurnik, v slonokoščениh stolpih znanja prihaja do paradoksnega položaja: "na eni strani se politika izganja, na drugi strani pa se znanstvene aktivnosti subsumirajo pod državo, pod nacionalni interes".¹⁷

Poleg številnih paradoksov, v katerih se je znašla znanost, omenimo še enega, na katerega je opozoril Močnik: "Znanosti se je uspelo in še vedno ta pojem velja – umestiti kot sinteza dveh siceršnjih nasprotij, namreč institucij, solidnosti, establishmenta, zakonitosti in reda, na drugi strani pa se predstavlja kot dinamična, odzivna, realno-življenjska, boemska. Znanost v ideologiji, ki danes obvladuje tako samo sebe kot njeno obče življenje v državi in družbi, stoji na utopični točki, kjer je mogoče združiti institucionalno filistrstvo z avtonomističnim boemstvom."¹⁸

GENSKA TEHNOLOGIJA KOT IDEALNO SAMODESTRUKTIVNO OROŽJE PRIHODNOSTI

Predno preidemo na drugo emancipatorično sugestijo, ki smo jo zastavili kot drugi vzvod prispevka, moramo postati še pri enem od destruktorjev sedanosti, ki prežema našo globalno družbo in do katerega ne moremo biti tako ravnodušni kot do vojne v Iraku, saj nas zadeva v naši totaliteti. Vstopil je v našo prehranjevalno verigo, ponuja se kot pesticid za naše vrtove, kot zdravitelj bolezni, ki smo jih dobili iz primerno poškopljene gensko spremenjene hrane, hkrati pa se napoveduje še kot orožje prihodnosti.

S posledicami genske tehnologije se bomo morali soočiti tako rekoč v vsakem primeru: tudi znotraj nove globalne ureditve, saj so nova genska semena, živali in 'nenavadne bakterije' že začeli svoje revolucionarno pustošenje po Zemlji. Gensko tehnologijo kot idealno samodestruktivno orožje prihodnosti je v svojem delu *Stoletje biotehnologije: kako bo trgovina z geni spremenila svet* predstavil Jeremy Rifkin in je eno redkih del, ki natančno opozarja na naivne poskuse, katerih posledice so padle na ramena vsakdanjih ljudi.

¹⁵ Primer medijskega linča – glej moj odgovor obtožbam novinarja *Maga*: Marta Gregorčič: "Najmanj branemu Magu". Odprto pismo v *Večeru*, 22. 5. 2003.

¹⁶ Riha, druga okrogla miza *ČKZ*, 2003.

¹⁷ "Sfero znanosti moramo prepoznati kot sfero političnih bojov – tj. spustiti se moramo v bitko proti privatizaciji univerze, proti vdoru kapitala in interesov kapitala ter obenem za njeno denacionalizacijo. Ločiti od nacionalnega interesa, spustiti v boj za javno naravo znanosti in univerze, pri čemer je javni interes vezan na človečnost kot skupnost katerihkoli singularnosti." (Kurnik, druga okrogla miza *ČKZ*, 2003).

¹⁸ Močnik, druga okrogla miza *ČKZ*, 2003.

V 20. stoletju je sodobna znanost s cepitvijo atoma dosegla vrhunec, temu odkritju pa je kmalu sledilo odkritje dvojne spirale DNK. Prvo odkritje je takoj vodilo v razvoj atomske bombe in človeštvo je bilo prvič v zgodovini soočeno z možnostjo konca svoje lastne prihodnosti na Zemlji. Zdaj se čedalje več vojaških opazovalcev sprašuje, ali tudi drugega znanstvenega dosežka našega časa ne bomo kmalu uporabili na podoben način in s tem že drugič ogrozili obstoj človeške vrste. Ker postaja znanje o preurejanju genov čedalje bolj izpopolnjeno in dostopno, se bo naslednja generacija verjetno zapletla v novo oboroževalno tekmo s smrtonosnim biološkim orožjem. (Rifkin, 2001: 122)

Dosežki na področju tehnologije genskega inženirstva so prebudili zanimanje vojske za biološka orožja in zasejali velik strah, da bi nenameren ali nameren izpust nevarnih gensko spremenjenih virusov, bakterij in plesni še razširili na gensko onesnaževanje po vsem svetu ter tako povzročili smrtonosne pandemije z množičnim uničenjem rastlin, živali in ljudi. Biološka orožja¹⁹ so lahko narejena na podlagi virusov, bakterij, plesni, rahitisa in praživali. (Rifkin, 2001: 117)

“Profesionalni vojaški opazovalci glede vprašanja, ali bodo rezultati genske revolucije ostali zunaj dosega načrtovalcev vojne, niso optimisti. Gensko orožje je tako kot jedrsko orožje sredstvo za množično uničenje in ga je lahko razviti z neprimerljivo manj stroškov. Že samo zaradi teh dveh dejavnikov je genska tehnologija idealno orožje prihodnosti.” (Rifkin, 2001: 121)

To je le eden od primerov, ki nas prežema v vsej naši totalnosti kot znanstvenike, novinarje, očete, matere, napada našo eksistenco, kot okupacijske sile napadajo eksistenco Iračanov in Iračank. Če za vojno v Iraku trdimo, da nas ne zadeva neposredno (in v tem se seveda zelo motimo), tega ne moremo trditi za gensko tehnologijo.²⁰ Terminatorska in traitorska tehnologija²¹ sta primera prehranskega totalitarizma ... V imenu boja proti svetovni lakoti poteka trženje semen svetovne lakote.²² Apokaliptični tehnološki scenariji govore o svetu kloniranih himeričnih transgenih kreatur, evgenični civilizaciji gensko programiranih ljudi – androidih, genski diskriminaciji na podlagi individualnega genskega profila, fabriciranju človeških rezervnih delov in človeških klonov, standardiziranih in egaliziranih otrocih, nadomestitvi naravnega človeškega razmnoževanja z gentech

¹⁹ Med konvencionalna biološka orožja sodijo *Yersinia pestis* (kuga), tularemija, mrzlica Vzhodnoafriškega jarka, *Coxiella burnetti* (mrzlica Q), vzhodni konjski encefalitis, vranični prisad (antraks) in koze.

²⁰ Več o tem glej tudi Komat, A. (2000): Zaton Prometejeve dobe. ČKZ, let. XXVIII, št. Oikos 1. Ljubljana.

²¹ “Terminatorska tehnologija je gensko programiran kolektivni samomor semen, rezultat pa jalovo seme, nesposobno vzkljiti. Traitorska tehnologija semen pa je genetsko programirana povezava klitja in zorenja kulturnih rastlin z uporabo določenih sprožilcev, ki so lahko vsebovani v določenem škropivu ali kemičnem gnojilu. To pomeni, da je kmet od nakupa tekega semena naprej odvisen od določene korporacije, kjer lahko nabavi pesticid ali škropilo s točno določenim sprožilcem, ki ga potrebuje njegovo seme.” (Komat v spremni besedi k Rifkinu, 2001: 319)

²² Komat v spremni besedi k Rifkinu (2001: 319).

replikacijo, bioindustrijskih substitutih za svet divjih živali, patentiranih komponentah človekovega genoma. Obetajo se transgene bakterije, ki iz nizkokakovostne rude na cenen način pridobivajo dragocene rudnine; rastline, ki proizvajajo plastiko; bakterijske tkanine iz niti pajkove mreže; fiksacija zračnega dušika v vseh kulturnih rastlinah; vgradnja ubijalskih genov v ličinke škodljivcev, hiperproduktivne domače živali in kulturne rastline ...²³

S tem primerom smo želeli le opozoriti na stopnjo indifferene, ki jo gojimo do svojega lastnega telesa in življenja, kot prenašalci in kreatorji vednosti ali kot poročevalci in informatorji pa odločamo tudi o vednosti/informiranosti naše globalne družbe. Na enak način kot dopuščamo in reproduciramo destrukcijo našega življenja sebi in družbi, dopuščamo genocid v Iraku.²⁴

NEMOČ

Naša druga ambicija prispevka je bila ugotavljati načine, kako z raziskovalnimi metodami, koncepti in kritičnim, angažiranim delovanjem pripomoči k odpravi družbe nelegalnih in nelegitimnih vojn, kršenju norm mednarodnega prava, etike, ki je ujeta v paradigmi vojne, ter jo harmonizirajo in definirajo militarizacija in interesi ultra bogate manjšine. Odgovor je preprost in so ga na različne načine teoretizirali in prakticirali Althusser, Foucault, Guattari in Deleuze. Našteto je mogoče izključno zunaj diskurza moči, odpravljanjem ideoloških mehanizmov. Sodobni avtorji v teoretskem polju so gotovo Hardt in Negri ter Holloway, ki poskušajo obstoječo paradigmo reflektirati v diskurzu, ki je obstoječi paradigmi tuj. Podobna vragolija kot jo v teoriji in praksi na edinstven način izvajajo zapatisti.

Podoben preskok ali izstop, kot je nujen pri diskurzu, je potreben tudi na ravni paradigme države. Domena, da je prevzem državne oblasti osnova za radikalne spremembe, ni prevladovala le v teoriji, pač pa tudi v revolucionarni praksi večine dvajsetega stoletja. Vsi nacionalni boji in gverilska gibanja so bili kriki razočaranja, nezadovoljstva z nemočjo. "Toda če smo nemočni, potem ne moremo ničesar storiti. In če nam uspe postati močni s tem, da zgradimo stranko ali da prevzamemo orožje ali da zmagamo na volitvah, potem ne bi smeli biti drugačni od vseh drugih močnih v zgodovini. Tako ni nobenega izhoda, nobenega zloma

²³ Prav tam.

²⁴ V aprilu in maju sem pripravila prek trideset predavanj po slovenskih regijah s krovnim naslovom "Bagdad – zadnji mesec pred genocidom". Genocid ZDA nad Iračani sem utemeljila zelo preprosto: "Okupacijske sile napadajo neoboroženo ljudstvo brez državne vojske in z diktatorjem (nekdanjem izvajalcem genocidov ob podpori ZDA) na begu."

²⁵ Glej Foucault (1991).

²⁶ Rivers, W. P., Ritter, S. (2002): V vojni z Irakom: kar vam je zamolčala Busheva administracija. Ljubljana: Rokus.

cirkulacije moči. Kaj lahko storimo?” se sprašuje Holloway in ponuja odgovor: “Spremenimo svet, ne da bi prevzeli moč/oblast.” (Holloway, 2002: 10) Šele z diskurzi, neobremenjenimi ideološkimi mehanizmi ustavimo reprodukcijo nevednosti in prepoznamo biopolitično naravo nove paradigme oblasti, ki ureja družbeno življenje iz njegove notranjosti, ga interpretira in reartikulira.²⁵

Današnji Guantanamo, Irak, Afganistan, Kosovo ... potrjujejo realnost, ki jo je leta 1948 utemeljil minister za zunanje zadeve ZDA George Kennan: “ZDA imajo pol svetovnega premoženja, vendar samo 6,3 odstotka od svojega ljudstva. V takem položaju ne smemo narediti napake, da bi bili predmet zavisti in zamer. Naša resnična naloga v prihodnjem obdobju je ustvariti odnose, ki nam bodo ta položaj neenakosti omogočili obdržati brez škode za našo narodno varnost. Da bo tako ostalo, se bomo morali odreči čustvenosti in sanjarjenju. Pozornost moramo osredotočiti na neposredne nacionalne cilje. Nočemo se zavajati z mislijo, da si lahko privoščimo razkošje nesebičnosti in svetovnega dobrotnika. Morali bi prekiniti govornice o tako nejasnih in neresničnih ciljih, kot so človekove pravice, izboljševanje življenjske ravni in demokratizacija. Dan, ko se bomo morali ukvarjati z resnimi koncepti vlade, ni tako daleč. Manj ko nas bodo tedaj ovirala idealistična gesla, bolje bo.”²⁶ Kdaj torej, če ne danes, potrebujemo pretirana idealistična gesla, ki bi nelegalno in nelegitimno vojno vsaj poskusila ustaviti.

Slika 1: “Hungry for peace” – manifestacija iraških otrok pred mednarodnim tiskovnim središčem, foto: Francisco Ciavaglia (Pancho)

KOLATERALNE ŠKODE VEDNOSTI

ZDA so poleg iraških civilistov v izjemno kratkem času umorile 14 predstavnikov korporacijskih medijev. Vojna koalicija je umorila dopisnika agencije Al-Jazeera in ranila kamermana, napadla pisarno televizije Reuters, ubila njihovega kamermana in kamermana španskega kanala Tele 5 ter spet ranila štiri druge člane Reutersa. Na jugu Iraka je bil še pred tem ustreljen Terry Lloyd z ITV, ker so ameriške enote njegovo vozilo zamenjale za iraško. Lloydova ekipa je bila pogrešana. Umrli so Michael Kelly (The Washington Post), ter dva novinarja v Kurdistanu. ZDA so napadle jordansko-palestinskega dopisnika Tariqa Ayoubu, ki je z ekipo snemal na strehi hotela Palestina. Eden na mestu mrtev, drugi ranjen. V hotelu je bilo 200 tujih novinarjev, ki naj bi o vojni poročali iz 'iraške perspektive', trije so bili umorjeni, pet ranjenih. Kaos o kolateralni škodi, ki mu je težko slediti, saj vsak dan ugašajo življenja, sedaj v novinarskih, kasneje v okupacijskih silah, o Iračanih slišimo zelo malo.

Naivno bi bilo dvomiti o nenamerni kolateralni škodi v novinarskih vrstah, tudi zato, ker je *piar* napadov vodil 'izkušeni' obrambni minister ZDA Rumsfeld, ki je po 11. septembru oblikoval Urad za strateški vpliv, katerega namen je 'zavajanje tuje javnosti' ne glede na ceno, ki bi jo to namerno zavajanje lahko povzročilo. Prav tako o načrtnih pobojih potrjujejo izbrane žrtve. Slika (fotografija ali posnetek) je bila skoraj edino dokazno gradivo o morijah ZDA (pričevanja novinarjev, aktivistov ali civilistov že nekaj let nimajo nikakršnega pomena), zato so umirali predvsem kamermani in fotoreporterji.²⁷ Vojne poročevalce so 'že nekako obvladovali', dobra slika pa ne potrebuje komentarja. Zgovoren je še primer agencije Al-Jazeera, ki je Pentagonu dva meseca pred napadi predala svoje koordinate v Bagdadu, da se ne bi ponovila 'nesreča' iz Afganistana, kar pomeni, da je Pentagon napadal definirano tarčo, podobno velja za hotel Palestina. Ameriški poboji novinarjev so bili večinoma obžalovani kot napake, smrt nekaterih pa so opravičili z etiketo 'vohuni'.

Tretjega maja letos, na dan svobode tiska, ki ga je Unescova generalna konferenca (1991) predlagala generalni skupščini OZN, je zaradi vojne v Iraku nastal Inštitut za svobodo obveščanja – globalna povezava za varnost medijev in finančno podporo novinarjem. Vendar nobena institucija ne more zagotoviti varnosti novinarjem in finančne podpore za kakršnokoli delo, še posebej, če ne podlega diskurzu moči. Sledenje deklaraciji dneva svobodnega tiska, "Svobodni, pluralni in neodvisni mediji so temeljna sestavina vsake demokratične družbe", je le ena tistih iluzij, ki jih je v svojem robotem govoru razkril George Kennan,

²⁷ Fisk, R. (2003): "Is there some element in the US military that wants to take out journalists?" The Independent, 9. 4. 2003. tudi na <http://argument.independent.co.uk/commentators/story.jsp?story=95412>

ali ki jih vsak dan srečujemo prek rasističnih, bušističnih in drugih podobnih diskurzov. Noben inštitut ne more varovati novinarjev pred sodobnimi oblikami vojne. Pred vojno se lahko branijo (in s tem branijo tudi civiliste!) le sami. Za druge kreatorje vednosti se zdi, da jih vojna še ne zadeva neposredno, pa čeprav so kot edinega mogočega financerja za svoj raziskovalni projekt sprejeli razpis obrambnega ministrstva, ali kot je na institucionalno hipokrizijo opozoril Močnik: "... na področju političnega je do tega preloma že prišlo. Mi že imamo alternativne inventivne politične prakse, ki pa so prebile to zaporo, ko je avtonomna politična sfera blokirala politične prakse. Zato bo verjetno mogoče na podlagi artikulacije teoretskih, intelektualnih praks z novimi političnimi praksami vzpostaviti novi prostor, ki bo omogočil nove stile, in to se dogaja pod pretnjo smrtne nevarnosti. Kajti znotraj obstoječih ustanov znanja je vprašanje, ali se ne bo začelo teoretsko delo aktivno preganjati." (Močnik, druga okrogla miza ČKZ, 2003)

Niti mediji sami niti univerze in njeni delavci in delavke, niti študentje ali dijaki, sindikalisti, niti gibanje gibanj ... ne zagotavljajo avtonomije tistim znanostim, vednostim ali informacijam, katerih avtonomija je bila zapisana v ustave in druge normativne ureditve in bi se morala tako rekoč že izvajati. Celotno dolgo dvajseto stoletje subjekti vednosti niso prepoznali izhodiščne točke, ki bi jih izpeljala zunaj paradigme vojne. Tisti, ki so jo, so ostali osamljeni in v poplavi komercialnega gradiva in pogruntavščin trač-hate niso bili prepoznavni. Podobno se začenja dolgo enaindvajseto stoletje, ki pa ga lahko aktivizem, angažirano, kritično in reflektirano novinarstvo – mediji v koraku z znanostjo in gibanjem gibanj bistveno skrajšajo in človeštvu prihranijo kontinuirane cikle mučenj, dehumanizacij in destruktivnosti, ki se kot bumerangi vsakič znova vzpostavijo. Če bodo omenjeni akterji znali poiskati izhodišča, če jih bodo poiskali sočasno in predvsem pravočasno, bo tudi uspešnost in možnost alternativne paradigme toliko večja. Sicer pa "upori nimajo česa izgubiti, le svoje lastno preživetje" (Vaineigem, 1994: 239), medtem ko lahko človeštvo izgublja možnost prihodnosti.

LITERATURA:

- ALTHUSSER, L. (2000): *Izbrani spisi*, Založba I*cf, Ljubljana.
- AMIN, S., GUNDER, A., F., ARRIGHI, G., WALLERSTEIN, I. (1985): *Dinamika globalne krize*, Radnička štampa, Beograd.
- ARRIGHI, G. (1994): *The long twentieth century: money, power, and the origins of our times*, Verso, New York.
- CHOMSKY, N. (2000): *Rogue States: the Rule of Force in World Affairs*, Pluto Press, London.
- Časopis za kritiko znanosti* (2003): "Znanost v političnih bojih", druga okrogla miza ČKZ-ja, na kateri so sodelovali Jana Rošker, Irena Šumi, Nikolai Jeffs, Zoran Kanduč, Andrej Kurnik, Rastko Močnik, Rado Riha, Gledališče GLEJ, Ljubljana, 29. maj 2003.
- DELEUZE, G. & GUATTARI, F. (1987): *A Thousand Plateaus: Capitalism and Schizophrenia*, Minneapolis: University of Minnesota Press.

- HARDT, M. in NEGRI, A. (2003): *Imperij*, Časopis za kritiko znanosti, @Politikon, št. 1., Ljubljana.
- FOUCAULT, M. (1991): "Governmentality", v: BURCHELL, G. (ur.): *The Foucault Effect. Studies in Governmentality*, Harvester/Wheatsheaf.
- FOUCAULT, M. (1996): *Foucault Live: Collected Interviews, 1961–1984*, Samiotext(e), New York.
- HOLLOWAY, J. (2002): *Change the World Without Taking Power: The meaning of Revolution Today*, Pluto Press, London.
- RIFKIN, J. (2001): *Stoletje biotehnologije: kako bo trgovina z geni spremenila svet*, Krtina. Ljubljana
- VANEIGEM, R. (1994): *The Revolution of Everyday life*. Rebel Press/Left Bank Books, London.
- WALLERSTEIN, I. M. (1999). *Utopistike ali Izbira zgodovinskih možnosti 21. stoletja / Dediščina sociologije: obljuba družbenih ved*. Založba /*cf., Ljubljana.